

Riktlinjer för familjehemsvård av barn och unga

Fastställda av socialnämnden 2015-09-23

tyresö kommun

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
2	Förutsättningar	4
2.1	Syftet med riktlinjerna	4
2.2	Målgrupp	4
2.3	Definitioner.....	4
2.4	Barnets rätt och behov	4
2.5	Lagar och föreskrifter	5
3	Familjehem	6
3.1	Rekrytering av familjehem	6
3.1.1	Utredning av nya familjehem.....	6
3.1.2	Familjehemsutredningens delar	7
3.1.3	Om familjehemmet inte kan godkännas	10
3.1.4	Konsulentstött familjehemsvård	10
3.2	Utbildning till familjehem	11
3.3	Stöd och vägledning till familjehem	11
3.4	Avtal med familjehem.....	12
3.5	Anmälan mot familjehem.....	12
3.6	Förbud eller begränsning av att ta emot familjehemsbarn	12
4	Inför placering i familjehem	13
4.1	Barnets rätt att komma till tals	13
4.2	Barnets behov	14
4.3	Vårdplan	16
4.4	Genomförandeplan.....	16
4.5	Kontinuitet och stabilitet	17
4.6	Val av familjehem.....	18
4.7	Placering av syskon	19
4.8	Folkbokföring.....	19
4.9	Hemlig vistelse.....	20
4.10	Barnets namn	20
4.11	Barnets utrustning.....	21
4.12	Information till förskola och skola	21

4.13	Socialförsäkringsförmåner	22
4.14	Hälso- och sjukvården.....	22
4.15	Överförmyndaren.....	23
4.16	Passmyndigheten.....	24
5	Under placeringen i familjehem.....	24
5.1	Barnets företrädare.....	24
5.2	Uppföljning av placeringen.....	24
5.3	Socialsekreterares kontakt med barnet.....	25
5.4	Umgänge.....	25
5.5	Barnomsorg.....	27
5.6	Skolgång.....	27
5.7	Barn med behov av särskilt stöd.....	28
6	Förändringar vid placering i familjehem.....	29
6.1	Ändringar av vårdplan och genomförandeplan.....	29
6.2	Omprovning av vård	30
6.3	Vid större förändringar i ett familjehem.....	30
6.4	Omplacering.....	30
6.5	Övervägande av vårdnadsöverflyttning.....	31
6.6	Vårdnadsöverflyttning.....	32
6.7	När barnet blir myndigt.....	34
7	Dokumentation	35
7.1	Sekretess	35
7.2	Barnets akt.....	36
7.3	Familjehemmets akt.....	36
7.4	Anmälningar enligt Lex Sarah	37
7.5	Statistik.....	37
8	Ekonomi	37
8.1	Ekonomiska ersättningar till familjehem	37
8.2	Barnets ekonomi	37
8.3	Barnets pensionsförmåner.....	38
8.4	Arv och testamente.....	38
8.5	Föräldrars ersättningsskyldighet till kommunen.....	38

1 Inledning

Riktlinjerna avser placering av barn och unga som beviljats bistånd i familjehem och är fastställda av socialnämnden.

2 Förutsättningar

2.1 Syftet med riktlinjerna

Riktlinjerna är socialförvaltningens styrdokument vid placering av barn och unga i familjehem och ska vara en vägledning för socialsekreterarna.

2.2 Målgrupp

Målgruppen för riktlinjerna är socialsekreterare som arbetar med placeringar av barn och unga som beviljats bistånd i familjehem.

2.3 Definitioner

Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran eller unga vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt.

Med barn avses i riktlinjerna underåriga från 0 till 18 års ålder. Med unga avses personer från 18 till 21 års ålder, då de i vissa fall omfattas av Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) samt då vissa placeringar bör fortsätta även efter det att den unge har fyllt 18 år.

I riktlinjerna används fortsättningsvis begreppet barn förutom då det enbart berör en ung vuxen.

2.4 Barnets rätt och behov

Riktlinjerna baseras på socialtjänstlagen samt FN:s barnkonvention. Barnets bästa och röst ska genomsyra familjehemsvården. Arbetet ska utgå från utredningsmodellen Barns Behov I Centrum (BBIC).

En individuell bedömning som utgår från varje barns bästa ska alltid göras. Bedömningen ska ta hänsyn till barnets fysiska och psykiska utveckling på kort och på lång sikt.

Alla barn har rätt att föra sin egen talan, att bli tagna på allvar och bli lyssnade på. Hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad. När en åtgärd rör ett barn ska barnets inställning så långt det är möjligt

klarläggas. Barnet ska informeras om sina rättigheter på ett sätt som barnet kan ta till sig utifrån ålder och mognad.

2.5 Lagar och föreskrifter

Socialsekreterare ska hålla sig uppdaterade om de lagar och föreskrifter som är styrande för eller som berör familjehemsvård.

Socialtjänstens arbete med barn- och unga regleras främst genom Socialtjänstlag (SoL 2001:453) och Socialtjänstförordning (SoF 2001:937) samt kompletteras genom LVU (1990:52).

Vidare gäller grundläggande lagstiftning för kommunal verksamhet, såsom exempelvis Förvaltningslag (FL 1986:223), Offentlighets- och sekretesslag (OSL 2009:400) och Kommunallag (KL 1991:900).

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) reglerar vad en utredning av ett familjehem ska omfatta och hur den ska bedrivas. Socialstyrelsens handbok Barn och unga i familjehem och HVB ska underlätta tillämpningen av det regelverk som gäller.

Bland Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd kan särskilt nämnas:

- SOSFS 2014:5 om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, Lag om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och Lag om stöd och service till funktionshindrade (LSS)
- SOSFS 2014:6 om handläggning av ärenden som gäller barn och unga
- SOSFS 2011:5 om Lex Sarah
- SOSFS 1997:15 om tillämpning av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
- SOSFS 2006:20 om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare
- Ytterligare eller reviderade föreskrifter kan ha tillkommit efter det att nämndens riktlinjer fastställdes

3 Familjehem

3.1 Rekrytering av familjehem

3.1.1 Utredning av nya familjehem

Innan uppdrag ges till ett familjehem ska en utredning göras av familjehemmets förhållanden och förutsättningarna för den planerade vården (se 4 kap. SOSFS 2012:11).

Alla familjehem ska vara utredda, bedömda lämpliga och utbildade innan barnet flyttar in. Familjehemsutredningen ska göras lika omfattande och på samma sätt oavsett rekryteringsväg.

Det är viktigt att familjen får rätt information om vad det innebär att vara familjehem, att det är ett uppdrag som familjen åtar sig, som innebär att socialförvaltningen både kommer att ställa krav på familjen och ge dem förutsättningar att klara uppdraget.

En familjehemsutredning genomförs med stöd av 11 kap. 1 § SoL. Innan den egentliga utredningen inleds ska familjen ha fått information om vad det innebär att åta sig ett uppdrag som familjehem och om hur utredningen går till. Efter informationen ges möjlighet för familjen att tänka igenom om de vill gå vidare i processen.

När familjen accepterat samtliga delar av utredningsförfarandet betraktas utredningen som inledd. Familjen registreras och handläggningen dokumenteras i enlighet med gällande rutiner.

Om familjen inte accepterar utredningsmodellen kan utredning inte genomföras och familjen kan inte godkännas som familjehem.

Omständigheter i familjehemmet som kan göra att familjehemmet inte godkänns är om det framkommer att familjen eller någon i familjen har en tidigare historia av brottslighet, ekonomiska svårigheter, hälsoproblem, etc. Dessa omständigheter måste kunna benämnas och diskuteras med det tilltänkta familjehemmet och vara en del av den helhetsbedömning som ska göras. Samarbete med skola och andra myndigheter är en viktig del av familjehemsuppdraget och tidigare samarbetssvårigheter med dessa kan vara skäl för att inte godkänna en familj.

Det är viktigt att både barnet och familjehemmet är grundligt utredda då detta minskar risken för senare omplacering. Flera familjehemsutredningar kan därför behöva göras för att hitta det bästa möjliga familjehemmet till det specifika barnet.

För att barnet ska få ett familjehem som i största möjliga utsträckning bedöms motsvara barnets behov i olika avseenden, måste barn- och utredningsenheten och familjevårdsenheten ha bra samarbetsrutiner och samverka så snart det står klart att en familjehemsplacering kan bli aktuell. För att barnet ska slippa vara länge i jourhem eller på institution är det viktigt att familjehemsvården får börja sitt arbete på ett så tidigt stadium som möjligt.

En familjehemsutredning syftar till att klarlägga familjens resurser och om dessa matchar det aktuella barnets personlighet, nätverk och behov. De krav som bör ställas på familjehemsföräldrar är att de ska ha tid samt fysiskt och känslomässigt utrymme för uppdraget att vara familjehem. De ska ha erfarenhet av barn och unga, beredskap att leva och arbeta med traumatiserade och utsatta barn, förmåga att ge barnet intellektuell stimulans, en stabil familjrelation, ett fungerande nätverk samt en ordnad tillvaro vad avser ekonomi och livsföring i övrigt.

Familjehemmet bör också bo geografiskt nära barnets ursprungsfamilj samt ha en dokumenterad vilja och förmåga till samarbete med barnets föräldrar och med socialförvaltningen.

Familjehemmet ska även stötta barnet genom att samverka med andra myndigheter såsom skola och hälsovård.

Vid placering av mindre barn bör barn som redan finns i familjehemmet helst vara äldre än det barn som ska placeras där, då erfarenheter visar att det är större möjlighet att placeringen ger goda resultat om fostersyskonen är äldre än det placerade barnet.

Om det tilltänkta familjehemmet ligger i en annan kommun ska nämnden informera och samråda med aktuell kommunen innan den fattar sitt beslut om placering (6 kap. 6 a§ SoL). I det fall det finns någon som placerats i hemmet av en annan kommun ska nämnden även informera och samråda med den kommunen.

3.1.2 Familjehemsutredningens delar

1) Social utredning av familjens nuvarande och tidigare förhållanden, relationer till släkt, vänner och grannskap

Här ingår kartläggning av familjens ekonomi, bostadsförhållanden, intressen och fritidsaktiviteter. Hälsotillståndet hos samtliga familjemedlemmar ska efterfrågas. Familjens beredskap och förmåga att samarbeta med socialförvaltningen och med barnets anhöriga måste särskilt utredas.

I anslutning till den sociala utredningen noteras också fakta om orten där familjehemmet är beläget såsom kommunikationer samt vilka resurser som finns i form av skolor, barnpsykiatri och annat som barnet kan behöva ha tillgång till. Den sociala utredningen görs genom flera samtal med familjen i deras hem. Utredningen ska även omfatta samtal med familjens egna barn.

2) Registerkontroll hos kronofogdemyndigheten

Även om det inte finns skäl att misstänka att det finns problem med att hantera ekonomin är det viktigt att få information som kan tyda på sådana svårigheter.

3) Registerkontroll hos Försäkringskassan (Allmänt råd, SOSFS 2012:11)

Registerkontroll ska göras hos Försäkringskassan.

4) Socialregisterkontroll

Kontroll ska göras i familjehemmets hemkommun. Om familjen har flyttat görs kontroll även i tidigare hemkommun.

5) Rekvisition av utdrag ur belastnings- och misstankeregister

Detta görs hos Rikspolisstyrelsens registerenhet i Stockholm enligt 11 § 8b)p (förordning om belastningsregister SFS 1999:1134) och 4 § 9b) p. (förordning om misstankeregister SFS 1999:1135).

6) Samråd med och information till familjehemmets hemkommun

Detta ska enligt 6 kap. 6 § SoL göras innan placering sker. Kommunen kan ha information om familjen som är av vikt för utredningen eller ha synpunkter på lämpligheten av att ett barn placeras där. Andra kommuner kan t.ex. samtidigt ha placering eller planer på placering i samma hem. Ytterligare ett motiv för tidig kontakt med hemkommunen är att den har det yttersta ansvaret för förskola, skola mm och därför i tid måste få veta att ett barn, som kanske har behov av särskilt stöd, kommer att flytta till kommunen.

Ett gott samarbete med barnets vistelsekommun är av största betydelse för placeringen.

7) Referenser

Referenser samlas in från andra kommuner som har eller har haft barn placerade i hemmet samt från andra som känner familjen väl och kan bedöma dess kompetens för uppdrag som familjehem (se 4 kap. 6 § SOSFS 2012:11).

8) Läkarintyg

Om någon familjemedlem har ett känt hälsoproblem ska läkarintyg finnas för att klarlägga om det finns akuta eller långsiktiga medicinska hinder för ett uppdrag.

9) Familjeintervju

En intervju ska genomföras med båda makarna, om två föräldrar finns i familjen. Det finns flera metoder för utredning av familjehem och Socialstyrelsen arbetar med att ta fram ett bedömningsinstrument.

I Tyresö kommun används Kälvestenmetoden. För att använda metoden ska den som intervjuar ha genomgått särskild utbildning samt ha tillgång till handledare med särskilda kunskaper i att tolka intervjuerna. Den intervjuade familjen ska alltid, både muntligt och skriftligt, underrättas om vilken bedömning som gjorts efter intervjun och om motiven för bedömningen. En sammanfattning av intervjurens resultat tas upp i dokumentationen av familjehemsutredningen, medan själva intervjumaterialet makuleras.

En annan modell som används för familjehemsintervjuer är genosociogram, där både familjehemmets och barnets familj kartläggs. Syftet är att ta reda på likheter och skillnader i familjernas livsberättelser för att en så bra matchning som möjligt ska kunna göras.

10) Bedömning och underlag

Familjehemsutredningen avslutas med en bedömning av hur familjens resurser svarar mot det enskilda barnets behov. Analysen ska utgå från befintlig teoretisk kunskap och beprövad erfarenhet av barns utveckling, familjers sociala interaktion, faktorer som påverkar barns självbild och identitet, de sociala och ekonomiska villkorens betydelse för familjers inre samspel och relationer till omvärlden. Vad som framkommit om familjen beskrivs i termer av föräldraförmåga och ska ställas mot barnets behov inom de behovsområden som anges i BBIC. Både negativa och positiva faktorer sammanvägs, svagheter på vissa punkter kanske kan rättas till genom utbildning eller uppvägas av styrka i andra avseenden.

Familjen ska genomgå utbildning innan den kan godkännas och ska fortlöpande delta i handledning och fortbildning.

Om bedömningen utmynnar i att familjen är lämplig som familjehem för ett visst barn ingår underlaget för godkännande i beslutet om stadigvarande placering enligt 6 kap. 6 §.

11) Dokumentation

När det står klart att en familj kan godkännas som familjehem för ett visst barn sammanställs beslutsunderlaget. Det består av utredningen av familjehemmet och en sammanfattning av barnets behovsområden där det tydligt ska framgå att dessa matchas och att barnet får sina behov tillgodosedda i familjehemmet. Materialet kommuniceras med vårdnadshavaren och hör till barnets personakt.

Beslutsunderlaget ska inte innehålla allt som framkommit om familjehemmet utan utgör en sammanfattning av det som är relevant för beslutet. Kopia av dokumentationen av familjehemsutredningen tillförs familjehemmets personakt tillsammans med eventuell skriftlig sammanfattning av intervjun. I dokumentationen redogörs även för vad som framkommit vid samråd med familjehemmets kommun och det som i förekommande fall framkommit från andra kommuner som har eller har haft någon placerad i hemmet.

3.1.3 Om familjehemmet inte kan godkännas

Socialförvaltningen är skyldig att inleda utredning av ett hem som av barnets vårdnadshavare föreslagits som familjehem för barnet. Om det redan tidigt står klart att familjen, utifrån barnets bästa, inte kommer att kunna godkännas som familjehem för barnet behöver hela utredningsförfarandet inte gås igenom, utan utredningen ska avbrytas. Beslutet att avbryta utredningen (11 kap 1 § SoL) kan inte överklagas.

En annan situation kan uppstå om barnet redan finns i ett visst hem eller om vårdnadshavarna föreslagit ett bestämt hem och den slutförda utredningen visar att familjen inte kan godkännas. Då fattas ett beslut om att inte ge medgivande enligt 6 kap. 6 § SoL för familjen att ta emot barnet. Ett liknande läge kan uppstå om utredningen nästan är slutförd och det mot slutet har uppstått tveksamheter som gör att familjen inte kan godkännas. Då ska familjen som har blivit utredd få ett beslut som är möjligt att överklaga. Beslutet och grunden för det delges familjen och vårdnadshavarna. Beslutet kan överklagas till förvaltningsrätt enligt 16 kap. 3 § SoL. Det är den som nekats medgivandet som har rätt att överklaga. Vid privatplacering så kan även vårdnadshavaren vara part.

Även om ett hem inte godkänts som familjehem för barnet kan det vara viktigt för barnet att ha fortsatt kontakt med hemmet ifråga, t.ex. om det rör sig om ett släktinghem.

3.1.4 Konsulentstöd familjehemsvård

En privat anordnare (företag, stiftelse etc.) kan användas för att rekrytera ett familjehem åt ett visst barn. Ofta har anordnaren knutit till sig ett antal familjehem, för vars utbildning, handledning och stöd anordnaren svarar. Det finns inget som hindrar att socialförvaltningen köper sådana tjänster av ett företag, men själva uppdraget att vara familjehem är knutet till en viss person/familj och kan inte överlåtas.

Konsulentstödda familjehem ska utbildas, utredas och bedömas på samma sätt som alla andra familjehem. Även när det gäller genomförandet och uppföljningen av vården har socialnämnden samma ansvar för barnen i de konsulentstödda hemmen som för övriga placerade. Socialnämnden ska på

vanligt sätt noga följa vården och svara för omprövningar och överväganden. Dessa uppgifter ingår i myndighetsutövningen och kan inte överlåtas.

Innan placering sker ska avtal tecknas direkt med familjehemmet.

Den ekonomiska ersättningen till familjehemmet (arvode, omkostnadsersättning m.m.) kan utbetalas antingen direkt till familjehemmet eller via företaget som ger konsulentstöd.

3.2 Utbildning till familjehem

Alla familjehem ska innan de blir godkända eller i direkt anslutning till att de fått sitt godkännande ha genomgått kommunens utbildning för familjehem eller kunna visa intyg på att de fått utbildning av annan utbildningsanordnare (6 kap. 6 c § SoL). Socialförvaltningen tillhandahåller såväl grundutbildning som en omfattande fortbildning av familjehemmen. Utbildningarna är obligatoriska för familjehemmen. Socialnämndens krav på familjehemmets deltagande i förekommande utbildningar ska regleras i avtalet.

3.3 Stöd och vägledning till familjehem

Socialförvaltningen ska försäkra sig om att vården följer uppgjord plan och att familjehemmets kompetens motsvarar uppdragets art.

Familjehemmen har rätt till regelbundet stöd i sitt uppdrag. Stöd och vägledning ska anpassas efter uppdragets svårighetsgrad och familjehemmets kompetens och erfarenhet av liknande uppdrag.

I socialförvaltningens ansvar som uppdragsgivare till familjehemmet ligger såväl arbetsledning som stöd och vägledning. I arbetsledning innefattas kontroll av att vårdplanen följs. Med stöd avses fortlöpande kontakt och samtal med familjehemmet, både genom besök men också via telefon. Vägledning är en strukturerad form av samtal som syftar till att tillgodose det behov som familjehemsföräldrarna periodvis kan ha av att diskutera och bearbeta egna känslor och upplevelser som har med uppdraget som familjehem att göra. (6 kap. 7 a § SoL).

Samtliga dessa åligganden kan skötas av socialsekreteraren, men stöd och vägledning kan också överlåtas till annan, såsom utomstående konsult/terapeut eller till ett företag som bedriver konsulentstödd familjehemsvård. Socialförvaltningen har dock alltid kvar ansvaret för att stöd ges och för arbetsledning.

Nätverk av familjehem eller fadderverksamhet kan också utgöra former för stöd och erfarenhetsutbyte.

Att familjehemmet ska ta emot stöd och vägledning ska skrivas in i avtalet med familjehemmet.

Om barnet har psykiatrisk problematik har barn- och ungdomspsykiatri (BUP) utrednings- och behandlingsansvar i enlighet med hälso- och sjukvårdslagen. För barn som tillhör LSS personkrets, (Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade) kan familjehemmet ha rätt till olika typer av stöd genom habiliteringscentret i det landsting där familjehemmet finns.

3.4 Avtal med familjehem

Socialnämnden ska skriftligen upprätta ett avtal enligt gällande avtalsmall som reglerar familjehemsföräldrarnas respektive socialnämndens ansvar och åtagande.

3.5 Anmälan mot familjehem

Om nämnden genom anmälan eller på annat sätt får kännedom om att förhållandena i familjehemmet är otillfredsställande, ska enhetschef delges informationen och göra ett ställningstagande (förhandsbedömning) till om utredning av familjehemmet enligt 11 kap. 1 § SoL ska inledas. Om utredningen visar på missförhållanden i familjehemmet inleds utredning enligt 11 kap. 1, 2 §§ SoL av barnet. Om barnet antas fara illa måste nämnden omedelbart ingripa till barnets skydd.

Utredningen enligt 11 kap. 1 § SoL av misstänkta missförhållanden i ett familjehem ska göras av annan socialsekreterare än den socialsekreterare som är ansvarig för familjehemmet. Familjehemmet ska alltid underrättas om vilka anmärkningar som kommit till nämndens kännedom. Om det efter utredning av familjehemmet visar sig att anmälan saknar grund behöver inte vårdnadshavaren informeras om anmälan. Dokumentationen förvaras då i familjehemmets personakt. Om uppgifter framkommer som påverkar barnets förhållanden ska vårdnadshavaren informeras och dokumentationen tillföras även barnets akt.

3.6 Förbud eller begränsning av att ta emot familjehemsbarn

När ett barns bästa kräver det får socialnämnden förbjuda eller begränsa möjligheterna för en person som är bosatt i kommunen att i sitt hem ta emot andras barn (5 kap. 2 § SoL). Bestämmelsen gäller både för privatplaceringar och för placeringar på uppdrag av socialnämnd och för såväl kortare som längre placeringar. Bestämmelsen kan därför tillämpas för att komma tillrätta med missförhållanden både i familjehem, jourhem, feriehjem, familjedaghem och i kontaktfamiljer.

Bestämmelsen är tillämplig även när det gäller tillfälliga vistelser (besök) i ett olämpligt hem.

Bestämmelsen ska tillämpas när nämnden fått kännedom om att en person tar emot eller avser att ta emot andras barn i sitt hem och nämnden bedömer att detta är olämpligt. Förbudet behöver inte vara generellt, utan kan begränsas till att avse barn i viss ålder, mottagande i en viss bostad eller förbindas med andra villkor.

Det är socialnämnden i den kommun där hemmet är beläget som ska pröva frågan om förbud. Nämndens beslut gäller endast inom kommunen. Om den som omfattas av beslutet flyttar så upphör beslutet att gälla. Om det finns skäl kan nämnden då med stöd av 14 kap. 1 § SoL underrätta socialnämnden i inflyttningskommunen om det förbud som gällde före flyttningen.

Beslut om förbud att ta emot barn fattas av socialnämnden och kan inte delegeras. Beslutet kan överklagas med förvaltningsbesvär.

Beslutet kan ändras när förhållandena ger anledning till det.

4 Inför placering i familjehem

4.1 Barnets rätt att komma till tals

Inför en placering måste särskilt barnet, men även föräldrar och familjehem, få tid att förbereda sig, bli insatta i planeringen, lära känna varandra och ta del i planering av fortsatt umgänge. Om barnet vårdas i jourhem eller på institution före placeringen kan jourhemsförälder eller institutionspersonal på uppdrag av socialförvaltningen medverka vid invänjningen av barnet i familjehemmet. Socialförvaltningen har dock det fulla ansvaret för förberedelse och placering.

Barn och föräldrar ska var för sig noggrant informeras om orsakerna till placeringen och den planering som finns. Strävan är att de ska förstå och om möjligt acceptera motiven till att barnet ska vårdas i familjehem. Det är socialförvaltningens ansvar att även i detta sammanhang informera barnet och låta det komma till tals samt att i alla beslut dokumentera, respektera och ta hänsyn till barnets åsikter.

Barnet har rätt till information om orsakerna till en placering i familjehem (11 kap. 10 § SoL). Informationen ska anpassas till barnets ålder och utveckling (7 kap. 1 § SOSFS 2012:11). Under vårdtiden måste barnets socialsekreterare upprepa informationen och försäkra sig om att barnet har adekvat information. Barnet kan i sina kontakter med familjehem, föräldrar och kamrater få motsägande uppgifter om orsaker till placeringen och om framtidsplaneringen.

Socialförvaltningen har därför ett särskilt ansvar att hålla barnet underrättat och att dokumentera hur och att så har skett.

Föräldrarna ska ges tillfälle att möta familjehemsföräldrarna innan barnet flyttar till familjehemmet. Föräldrarnas egen beskrivning av barnets personlighet, vanor, intressen m.m. är värdefullt för dem som ska svara för den fortsatta vården. Att föräldrar och familjehemsföräldrar får lära känna varandra innan barnet flyttar kan också bidra till att underlätta umgänget mellan föräldrar och barn.

4.2 Barnets behov

För att barnet ska kunna utveckla en stark positiv identitet och en god självkänsla behöver det kunskaper om sig själv, sitt ursprung och om varför det är placerat i familjehem. Det är mycket viktigt att frågor om placeringen tas upp i både enskilda och andra sorters samtal med barnet. Barnet måste få tillfälle att ställa frågor och ges svar på varför det är placerat och ges hjälp att förklara för andra varför det inte bor hos sina föräldrar.

Till identiteten hör också hur barnet uppfattar sig själv – vad det är bra på och vad det tycker är svårt eller besvärligt, får det uppskattning från andra, blir det mobbat, och självbild är exempel på frågor som behöver ställas till barnet. Barnets känsla av tillhörighet bör också belysas genom frågor om samhörighet med familjehemmet och med de biologiska föräldrarna, släkt, språk, kultur, livsåskådningar, ursprungsland och liknande.

Stabila, kärleksfulla och sunda relationer är en viktig ingrediens i en harmonisk utveckling hos barn. För de familjehemsplacerade barnen, vars ursprungsmiljö i de flesta fall brustit i omsorg och förutsägbarhet, är det särskilt viktigt att få erfarenheter av ett gott samspel mellan människor. Att detta behov tillgodoses måste därför följas upp genom frågor till barnet om kontakt med familjehemsföräldrar, syskon i familjehemmet, ursprungsfamilj och släkt samt med andra vuxna. Huruvida barnet har kamrater och nära vänner behöver också diskuteras. Det finns olika hjälpmedel att tillgå kring samtal om dessa frågor.

En god social förmåga är viktig för hur man klarar sig i livet. När uppföljningen av barnets vård görs måste även denna aspekt belysas genom frågor om hur barnet kan anpassa sig till olika människor och olika situationer, om barnet förstår hur andra människor uppfattar dess beteende, om barnet förstår och kan tillämpa regler för umgänge mellan människor, hur barnet själv kan göra sig förstått.

Barn som placeras i familjehem har oftast haft många svåra upplevelser i sin hemmiljö, som missbrukande föräldrar, våld i hemmet och psykiska, fysiska eller sexuella övergrepp. Till detta kommer ett ytterligare trauma i form av

separationen från föräldrarna. Hur barn reagerar på sådana svårigheter varierar och kan visa sig i psykiska eller fysiska symptom av olika slag eller i beteendet. Tecken måste uppmärksammas som tyder på brister i barnets psykiska hälsotillstånd. Om barnet uppvisar symptom på bristande psykiskt välbefinnande kan en kompletterande bedömning behöva göras genom BUP eller motsvarande.

Det långsiktiga målet med vården i familjehemmet är att barnet ska kunna leva ett gott liv och klara sig ute i samhället. Till detta hör att ta ansvar för vardagliga saker som att sköta personlig hygien, hem och ekonomi, att bedöma faror m.m. Vid uppföljning av vården ska därför även dessa aspekter belysas: hur klarar barnet att utifrån sin ålder ta ansvar i hemmet, att sköta sin hygien, hantera pengar, hjälpa till med hushållsarbete, att förstå och hantera farliga situationer och risker, hur förbereder sig tonåringen för ett självständigt liv? (se 8 kap. SOSFS 2012:11).

Före och under en placering måste socialförvaltningen skaffa sig kunskap om barnets hälsotillstånd och om eventuella behov av insatser från sjukvården eller annan vårdgivare. Detta kräver en aktiv samverkan med barn- och ungdomsmedicinska mottagningar, barnhälsovård, elevhälsa, tandvård, barn- och ungdomspsykiatri m.fl. De barn- och ungdomsmedicinska mottagningarna har ett åtagande och uppdrag att utföra hälsoundersökningar inför placering i familjehem. Av BBIC framgår vad som ingår i en hälsoundersökning inför placering i ett familjehem. För att begära in journaler eller andra handlingar som behövs inför läkarundersökning krävs inte att utredning inleds enligt 11 kap 1,2 §§ SoL. Enligt 10 kap. 2 § OSL kan en uppgift lämnas ut från en myndighet om den är nödvändig för att en annan myndighet ska kunna fullgöra sin verksamhet.

Om barnet visar sig behöva hjälp för något hälsoproblem anges i genomförandeplanen vem som ansvarar för att adekvata insatser ges och hur dessa ska följas upp. Alternativt ska en samordnad individuell plan (SIP) upprättas (2 kap. 7 § SoL) tillsammans med hälso- och sjukvården.

Barnet ska komma till tals både i utredningen av hemförhållandena, inför placering och under vistelsen i familjehemmet. Det ska dokumenteras hur, när och var samtal med barnet sker. Under vårdtiden innebär det att barnet har rätt till en egen kontakt med sin socialsekreterare. Barnet ska ges möjlighet att i regelbundna enskilda samtal fritt få uttrycka sina tankar, känslor och frågor. Barnet har rätt att välja hur kontakten ska se ut (se 7 kap. SOSFS 2012/11).

4.3 Vårdplan

Syftet med vårdplanen är att klargöra mål och medel för vården, utifrån det enskilda barnets behov. Vårdplanen ska även innehålla de åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvaret för.

Vårdplanen måste tillsammans med genomförandeplanen förstås i alla delar av dem som berörs av planerna. Vårdplan och genomförandeplan ligger till grund för de halvårsvisa övervägandena och omprövningarna av vården.

Senast samma dag placeringen genomförs ska det finnas en vårdplan.

Vårdplanen ska innehålla:

- anledning till placering/insats
- övergripande mål med vården
- umgänge med vårdnadshavare/föräldrar, syskon, andra släktingar och andra viktiga personer
- behov av insatser från andra huvudmän
- föreslagen vårdform
- förutsättningar för att avsluta placeringen/insatsen
- delaktiga vid utformningen av vårdplanen
- samtycke
- kommentarer
- underskrifter av handläggare/delegat

4.4 Genomförandeplan

Vårdplanen ska kompletteras med en genomförandeplan som beskriver hur vården ska genomföras i praktiken samt hur, när, vem eller vilka som ska se till att målen uppnås. Den kan även innehålla beskrivning över behov av stöd till vårdnadshavare.

Med utgångspunkt från genomförandeplanen sker en genomgång av hur det ser ut för barnet inom de olika behovsområdena inför varje övervägande/omprövning. För att speciella svårigheter ska uppmärksammas så tidigt som möjligt ägnas vid det första övervägandet/omprövningen efter placeringen särskild uppmärksamhet åt hur barnet knyter an till familjehemmet och om det finns tecken på behov av barnpsykologisk, barnpsykiatrisk eller neuropsykiatrisk utredning eller behandling. Behov av insatser enligt LSS bör också beaktas.

Barnet är, beroende på mognad och ålder, en viktig medaktör kring sin egen planering. Vid planering av vården är det viktigt att så långt det är möjligt involvera barnet och barnets föräldrar och andra för barnet viktiga personer.

BBIC:s formulär för placeringsinformation ska användas när barn placeras i familjehem. Där registreras sådan information som är viktig för familjehemmet att få i inledningsskedet. Det handlar om vardagsrutiner, sjukdomar, mediciner, umgänge m.m. Här ska även samtycke inhämtas till att familjehemmet kan ta kontakt med hälso- och sjukvård och hämta ut receptförskrivna mediciner.

Genomförandeplanen ska innehålla:

- vilka mål/delmål som gäller för insatsen
- när och hur insatsen ska genomföras, vem/vilka genomför den
- på vilket sätt den enskilde utövat inflytande över planeringen
- hur ska planen följas upp
- specificerade insatser som ska genomföras av andra huvudmän
- hur ska barnets kontakt med föräldrar och andra viktiga personer tillgodoses: se umgängesplan
- de kontinuerliga kontakterna med socialförvaltningen bör beskrivas

En genomförandeplan kan kompletteras och revideras vid uppföljningar. Genomförandeplanen ska vara färdig inom sex veckor efter att placeringen genomförts.

Ett första uppföljningsmöte ska ha genomförts senast fyra veckor efter placeringen. Ett andra uppföljningsmöte ska ske senast ett halvår efter placeringen.

Hur umgänget mellan barnet och föräldrar/anhöriga ska ordnas anges i barnets genomförandeplan samt vid behov i en särskild umgängesplan.

4.5 Kontinuitet och stabilitet

När ett barn behöver placeras på grund av brister i omsorgen ska vårdnadshavaren erbjudas stöd för att få hjälp att förändra och förbättra det som brister i föräldrarollen. Om vårdnadshavarens föräldraförmåga inte förbättras inom en rimlig tidsperiod måste stabiliteten prioriteras för barnet.

Rättsäkerheten för barnets vårdnadshavare får inte åsidosättas men ska heller inte tillåtas gå före barnets rätt till en trygg och stabil uppväxt. I de fall det står klart att det är en placering med ett uppväxtperspektiv som är den bästa insatsen för barnet måste ett arbete påbörjas för att säkerställa den långsiktiga tryggheten för barnet.

Vårdnadshavaren ska involveras i detta arbete och ta ställning till hur och om han/hon vill och kan vara förälder på avstånd. Om vårdnadshavaren av något skäl inte alls finns tillgänglig för en sådan dialog och bedömningen är att han eller hon inte kommer att bli det inom rimlig tid finns det några alternativ till en

uppväxtplacering i familjehem. Ett alternativ är vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrarna (enligt 6 kap 8 § FB), ett annat är att vårdnaden överflyttas till en annan, särskilt förordnad vårdnadshavare (6 kap 7 § FB). Ett tredje alternativ är adoption.

Lagstiftaren har genom lagändringen fr.o.m. 2013-01-01 ytterligare velat betona vikten av långsiktiga lösningar genom att överväganden enligt 6 kap. 8 § SoL och 13 § LVU har utökats till att även omfatta hur vården framöver ska inriktas och utformas för att uppnå långsiktiga och stabila lösningar.

Bestämmelserna om vårdnad finns i 6 kap. FB. Där framgår att socialnämnden har talerätt gällande vårdnadsöverflyttning som kan göras vid bestående brister i omsorgen (6 kap. 7 § FB) och vid långvarig vård i familjehem där barnet har rotat sig (6 kap. 8 § FB). Vidare kan socialnämnden anmäla ändring i vårdnaden på grund av att en eller båda föräldrarna avlider (6 kap. 9 § FB).

Bestämmelserna i LVU säkerställer visserligen barnets rätt till vård men garanterar inte stabilitet då vården ska övervägas var sjätte månad och alltid kan överklagas. Anknytningen mellan barnet och familjehemmet kan försvåras av återkommande överväganden. Vid svåra fall då vården ständigt överklagas av en vårdnadshavare utan att nya förhållanden för barnet föreligger, med ständig oro för barnet som följd, bör en överflyttning av vårdnaden till antingen familjehemmet eller en särskilt förordnad vårdnadshavare föreslås.

Vårdnadshavarens rättssäkerhet ska inte åsidosättas och en bedömning måste ske i varje enskilt fall, men vuxnas rättigheter får inte överskugga barnets rätt till en trygg uppväxt.

4.6 Val av familjehem

När en utredning har kommit fram till att det är vård utanför hemmet som ska föreslås och det är socialförvaltningen som ansvarar för insatsen är den skyldig att ge barnet en god vård. Vården ska så långt möjligt utformas i samförstånd med barnet och vårdnadshavaren och den ska främja den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön (6 kap. 1 § SoL).

Forskningen visar att det är gynnsamt för barnet om föräldrarna kan godkänna valet av familjehem.

I första hand, under förutsättning att det är till barnets bästa, ska det övervägas om barnet kan placeras hos någon anhörig eller annan närstående (6 kap. 5 § SoL). Att bestämma vad som är det bästa för barn är inte enkelt, men det är barnets bästa som ska avgöra och inte vad som passar de vuxna bäst. I tjänsteutlåtande till socialutskottet redovisas resultatet av det ställningstagande

som gjorts om placering i släktinghem eller närstående hem och om motiven till valt hem. Barnets synpunkter ska tydligt redovisas.

Vid val av placering bör vårdnadshavarens grundläggande värderingar vad gäller religion, människosyn, livsvärden m.m. så långt möjligt respekteras. I de fall då vårdnadshavarens värderingar är anledning till att barnet ska vårdas med stöd av LVU kan det dock, med hänsyn till syftet med vården, vara nödvändigt att åsidosätta föräldrarnas inställning.

Vid val av familjehem är det viktigt att betänka att barnet kan få stöd för att behålla sitt språk, sin religion och sin etniska identitet. I genomförandeplanen ska det dokumenteras hur och vem som ansvarar för att barnet får detta stöd.

Kommunen ansvarar för att rekrytera familjehem med blandad etnisk, religiös och språklig bakgrund.

Vid val av familjehem bör vården förläggas så nära barnets hemmiljö som möjligt. Detta förutsätter att barnet inte löper särskilda risker med att vistas i närheten av hemmet.

4.7 Placering av syskon

Inför en placering av syskon är det viktigt att ta reda på hur syskonrelationen ser ut. Om det är möjligt och till syskonens bästa bör syskon placeras tillsammans. Om placering i samma familj av något skäl inte kan ske bör syskonen placeras i närheten av varandra. I genomförandeplanen ska det dokumenteras hur och vem som ansvarar för att se till att syskon kan upprätthålla en positiv kontakt under vårdtiden.

4.8 Folkbokföring

Barnet ska vara folkbokfört där det är bosatt, d.v.s. där det regelmässigt tillbringar sin dygnsvila (7 § folkbokföringslagen, FOL). I samband med placering i familjehem ska därför barnets folkbokföringsadress ändras. Om placeringen är avsedd att vara högst sex månader görs dock ingen ändring av folkbokföringen. Det är viktigt att bevaka att ändring görs om placeringen blir förlängd utöver detta halvår.

I de fall där planeringen är avsedd att vara en längre tid ska vårdnadshavaren informeras om skyldigheten att göra flyttningsanmälan för ändrad folkbokföring. Vårdnadshavaren bör få hjälp med flyttningsanmälan. Barn som fyllt sexton år kan själva göra flyttningsanmälan utan medverkan av vårdnadshavare (30 § FOL).

Om vårdnadshavaren inte vill göra flyttningsanmälan för barnet eller är förhindrad att göra det, bör socialnämnden underrätta den lokala

skattemyndigheten på inflyttningsorten om barnets flyttning. Sekretessen kan således brytas med hänvisning till att nämnden har skyldighet att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att vården ska kunna genomföras och barnet få sina olika behov tillgodosedda (10 kap. 2 § OSL). Lokala skattemyndigheten kan med anledning av underrättelsen fatta beslut i ärendet efter eventuell ytterligare utredning och kommunikation med vårdnadshavaren.

Om eller när barnet flyttar från familjehemmet är det viktigt att barnet blir rätt folkbokfört. Om barnet placeras från familjehem till Hem för vård och boende (HVB) måste folkbokföringsadressen ändras till vårdnadshavarens adress. Om vårdnadshavaren har flyttat kan den nya kommunen kontaktas för en diskussion om var ärendet ska handläggas. Socialstyrelsen kan bistå med råd och även fatta beslut om vilken kommun som ska vara ansvarig vid oenighet. Principen om barnets bästa ska vara styrande. Det är ytterst olyckligt om barnet förblir folkbokfört i en kommun som han eller hon inte har någon anknytning till då så mycket av samhällsservicen är beroende av var barnet är folkbokfört.

4.9 Hemlig vistelse

Om barnet ska placeras på en för föräldrarna hemligt vistelseort (26 kap 2 § OSL och 14 kap 2 § LVU) blir socialnämndens handläggning annorlunda. Kontakt bör tas med skattemyndigheten för att diskutera frågan om folkbokföring. En sådan kontakt kan inledningsvis tas utan att avslöja barnets identitet. Om det är nödvändigt för att kunna genomföra vården kan nämnden bryta sekretessen och avslöja barnets identitet och nämndens beslut om att barnets vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare (10 kap. 2 § OSL).

Socialnämndens beslut enligt 14 kap 2 § LVU ska övervägas minst en gång var tredje månad. Om beslutet ändras och Skatteverket har belagt barnets uppgifter med sekretessmarkering måste Skatteverket informeras.

4.10 Barnets namn

För ett barn som har stark tillhörighet till familjehemmet kan ibland fråga uppkomma om att barnet ska byta sitt eget efternamn till det som familjehemsföräldrarna har. I 8 § namnlagen finns bestämmelser som gör det möjligt för familjehemsplacerade barn att byta till ett namn som bärs av den ena eller bägge familjehemsföräldrarna. Det är inte tillåtet att utan vidare börja kalla barnet vid familjehemmets efternamn.

Om barnet placeras i familjehem tidigt efter födelsen kan frågan uppkomma om vilket förnamn som barnet ska ha och vem som bestämmer namnet.

Det är barnets vårdnadshavare som bestämmer vad barnet ska heta och som ska anmäla barnets för- och efternamn till skattemyndigheten inom tre månader efter barnets födelse. Det är också vårdnadshavarna som bestämmer om hur en

eventuell namngivningsceremoni ska gå till. Vårdnadshavarna kan själva ordna med en ceremoni eller lämna medgivande till familjehemmet att göra detta. Om föräldrarna saknar förmåga att såväl vårda barnet som att ta ställning i namnfrågan finns skäl att överväga om barnet behöver en särskilt förordnad vårdnadshavare eller bli tillgängligt för nationell adoption.

4.11 Barnets utrustning

I samband med placeringen kan barnet behöva utrustning i form av kläder eller annat och familjehemmet kan behöva utrusta det rum som barnet ska bo. Det är frågan om verkställighetsbeslut (grundat på ett placeringsbeslut enligt SoL eller LVU) och inte om ekonomiskt bistånd. Under den fortsatta placeringen är det heller inte tänkt att nya behov som uppstår under placeringstiden ska föranleda beslut om bistånd utan dessa är också att betrakta som verkställighetsbeslut. Dock är det viktigt att överväga och i avtalet med familjehemmet noga skriva in vad som förväntas täckas av den löpande omkostnadsersättningen.

Skolbarn behöver som regel ha tillgång till en dator. Lite äldre familjehemsplacerade barn bör ha tillgång till dator med internetuppkoppling. Det ger barnet möjligheter att kommunicera med jämnåriga och andra på samma villkor som flertalet barn. Detta får naturligtvis vägas mot det behov av insyn i barns liv som föräldrar behöver ha, men barn i samhällsvård får inte särbehandlas eller ges sämre förutsättningar än andra barn.

4.12 Information till förskola och skola

När en utredning enligt 11 kap 1, 2 §§ SoL pågår och det börjar stå klart att den kan leda till förslag om en placering som innebär ett byte av skola, måste socialförvaltningen samråda med skolan. Detta gäller oavsett om det är en kommunal eller fristående skola. Skolan ansvarar för att beskriva elevens behov av utbildning och för att föra över denna kunskap till mottagande skola/HVB. Vid en tidsbegränsad placering (HVB eller jourhem) är eleven som regel fortfarande folkbokförd i sitt hem i Tyresö.

Skolhuvudmannen har ett uppföljningsansvar när det gäller elevens rätt till utbildning. Hur detta ansvar ska tillgodoses måste regleras innan placeringen verkställs eller snarast efter genomförandet. Socialnämnden har ansvaret för att följa vården. Med skolhuvudman avses den skola som eleven går i innan placeringen, kommunal eller fristående skola.

Om det inte redan finns en pedagogisk utredning och ett åtgärdsprogram för eleven behöver skolan ta fram detta så att barnets behov avseende utbildning kan beskrivas inför en placering utanför hemmet. BBIC-formulär som används vid genomförandet av utredningen, ska alltid användas för att få fram underlag till utredningen om hur barnets skolsituation ser ut. Eftersom sekretess

föreligger mellan både mottagande och avlämnande skola och socialförvaltningen måste utbildningsbehovet beskrivas för den mottagande skolan i ett särskilt dokument. Den avlämnande skolan ansvarar för detta. Dokumentation om utbildning måste hållas åtskild från socialförvaltningens dokumentation då det råder olika sekretessregler.

För att kunna föra konstruktiva samtal med den avlämnande och mottagande skolan måste sekretessfrågan lösas. Detta sker lämpligen genom att vårdnadshavaren och barnet ger sitt samtycke. Vid placering enligt SoL eller om ett barn beviljats insatsen familjehem enligt LSS är detta en förutsättning för att alla inblandade ska kunna prata öppet med varandra.

Visserligen kan skolorna utan hinder av sekretess lämna och ta emot information för att fullgöra sitt utbildningsuppdrag när det gäller elevens utbildning, men när grunden för byte av skola är en insats som socialförvaltningen är inblandad i är det ofrånkomligt att även annan information måste kunna ges eller inhämtas.

När det gäller LVU-placeringar har socialförvaltningen hela ansvaret för vården och behöver inte ha ett samtycke för att prata om eleven när det gäller skolfrågor, men ofta är det ändå värdefullt att föräldrarna är så delaktiga som möjligt i vården.

Skolhälsovården omfattas av hälso- och sjukvårdssekretess (25 kap. 1 § OSL) och kan inte lämna ut information till skolhälsovården i en annan kommun i utan vårdnadshavarens samtycke.

För barnomsorg/skolpengen svarar den kommun där barnet är folkbokfört. Eftersom familjehemsplacering ofta sker under pågående termin är det angeläget att rektor i såväl skolan i Tyresö som den nya skolan får kännedom om placeringen så snart som möjligt.

4.13 Socialförsäkringsförmåner

När ett barn placeras för vård utanför hemmet förlorar vårdnadshavaren rätt till socialförsäkringsförmåner som är knutna till att han eller hon har barnet i sin vård. Det är viktigt att informera vårdnadshavaren om detta i god tid samt om den eventuella ersättning som vårdnadshavaren ska betala till socialnämnden för barnets försörjning (en summa motsvarande högst ett underhållstöd).

4.14 Hälso- och sjukvården

Familjehemmet ska ombesörja behovet av hälso- och sjukvård på barnets nya ort.

4.15 Överförmyndaren

I samband med en placering bör anmälan regelmässigt göras till överförmyndaren, som har att ta ställning till eventuella åtgärder. Det gäller även då barnets eget beteende anges som huvudorsak till placeringen. Om en förälder eller nära anhörig avlider bör överförmyndaren underrättas så att barnets tillgångar säkerställs.

Om det finns risk för att föräldern använder barnets tillgångar på ett sätt som inte kommer barnet tillgodo, är socialnämnden skyldig att göra en anmälan till överförmyndaren (5 kap. 3 § punkt 3 SoF). Överförmyndaren kan sedan besluta om spärr på barnets bankkonto, vilket betyder att föräldrarna endast med överförmyndarens tillstånd får ta ut pengarna.

Anmälan görs till överförmyndaren i den kommun där barnet är folkbokfört. För vad anmälan ska innehålla, se Svenska kommunförbundets cirkulär som också ger anvisning på blanketter att använda vid olika slags anmälningar. Vårdnadshavarna ska underrättas om att anmälan gjorts.

”Skälen till att nämnden placerar underåriga i familjehem eller HVB enligt SoL eller LVU är i många fall att det finns allvarliga brister i hemförhållandena och i föräldrarnas omsorgsförmåga. Förhållandena kan vara desamma för barn som får motsvarande insatser enligt LSS. Anmälan ska i dessa fall alltid göras till överförmyndaren, som har att ta ställning till eventuella åtgärder (15 § 6p LSS). Det gäller även då den barnets eget beteende anges som huvudorsak till placeringen.” (Justitieombudsmannen, JO:s rapport Barn i familjehem, 1985-12-18, dnr 2989-1985).

Anmälningsskyldigheten gäller oavsett om barnet har egna tillgångar eller inte. Detta för att överförmyndaren skall ha kännedom om förhållandena och snabbt kunna ingripa i ett senare skede om barnet t.ex. får ett arv. (se Sveriges Kommuner och Landtings, SKL:s cirkulär 2001:32).

Överförmyndarnämnden ska underrättas vid kännedom om något som kan vara av betydelse för överförmyndarnämndens tillsynsverksamhet, till exempel om en god man försummar sitt uppdrag.

Anmälningsskyldighet för socialnämnden föreligger också enligt 5 kap. 2 och 3 §§ SoF samt 15 § 6 p LSS vad gäller behov av god man. God man kan förordnas för ett barn vid specifika tillfällen då förmyndaren inte kan företräda barnet, t.ex. om de är delägare i samma dödsbo som föräldern eller vid förälders sjukdom.

4.16 Passmyndigheten

För att polismyndighet ska kunna utfärda pass för underårig krävs vårdnadshavarnas ansökan eller samtycke. Om en vårdnadshavare inte kan anträffas eller utan giltigt skäl ställer sig avvisande kan socialnämnden tillstyrka att pass utfärdas. I dessa fall kommer en anmodan om yttrande från passmyndighet (3 § passförordningen). Yttrandet ska innehålla redogörelse för skälen till att vårdnadshavaren inte lämnat sitt samtycke eller kunnat höras. Socialnämnden ska också yttra sig över om hinder föreligger för utfärdande av pass, t.ex. risk för att barnet blir bortfört.

5 Under placeringen i familjehem

5.1 Barnets företrädare

Familjehemsföräldrar har inte en sådan juridisk ställning i förhållande till barnet att de kan företräda barnet på samma sätt som föräldrar normalt gör.

Om barnet vårdas med stöd av SoL är det fortfarande föräldrarna/vårdnadshavarna som har det rättsliga ansvaret och företräder barnet. Genom att samtycka till vård enligt SoL kan föräldrarna dock sägas ha medgett att familjehemsföräldrarna får fatta sådana beslut som behövs för att vården ska kunna genomföras. Familjehemsföräldrar har därför rätt att prata med barnomsorgen, skolan och hälso- och sjukvården om barnets situation.

Om barnet vårdas med stöd av LVU har socialnämnden rätt att fatta beslut som är nödvändiga för att vården ska kunna genomföras. Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården ska ha uppsikt över barnet och i den utsträckning det behövs bestämma om hans eller hennes personliga förhållanden (11 § LVU).

Familjehemsföräldrarna har nämndens uppdrag att genomföra vården och får fatta de beslut som omfattas av uppdraget. De har däremot inte rätt att företräda barnet eller att bestämma för barnets räkning utöver vad som behövs för att genomföra den beslutade vården.

5.2 Uppföljning av placeringen

Den socialnämnd som har placerat ett barn i familjehem ska noga följa vården av barnet, oavsett om vården sker med stöd av SoL eller LVU (6 kap. 7b§ SoL, 13a§ LVU) Främst ska detta ske genom regelbundna besök i familjehemmet och enskilda samtal med barnet samt genom samtal med familjehemsföräldrarna och med vårdnadshavarna. Samtalen med barnet måste noga avpassas till det enskilda barnets behov och önskningar.

Uppföljningen ska omfatta barnets hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående. Uppföljningen görs

kontinuerligt och redovisas i samband med överväganden eller omprövning av vården (två gånger per år). För att få en god bild av hur barnet har det måste barnets socialsekreterare ha fortlöpande kontakt med barnet och familjehemmet.

Barnets socialsekreterare ska träffa barnet minst två gånger per år.

5.3 Socialsekreterares kontakt med barnet

Barn som är placerat i familjehem ska ha en särskilt utsedd socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med barnet under placeringen. Socialsekreteraren ska följa barnets familjemsvård. Vid besöken i familjehemmet ska barnets socialsekreterare samtala enskilt med barnet. Socialsekreteraren ansvarar också för kontakten med förälder eller föräldrar.

Barnet självt ska också kunna initiera samtal med socialsekreterare. Barnet bör därför informeras om hur de kan nå sin socialsekreterare genom telefon, e-post eller på annat sätt. (7 kap. 1 § SOSFS2012:11).

Det är viktigt att barnet känner förtroende för sin socialsekreterare och kan lita på att det som sägs i enskilda samtal inte förs vidare till familjehemmet eller andra. När det som barnet berättar rör vården måste dock innehållet i samtalen återföras till familjehemmet. Detta ska göras i samråd med barnet. Om det som barnet berättar rör allvarliga missförhållanden måste dessa åtgärdas och barnets samtycke kan inte styra om det görs eller inte, men barnet bör göras delaktigt så långt det är möjligt.

Samtalet med barnet journalförs på vanligt sätt. Om journalanteckningen innehåller uppgifter som är känsliga för barnet kan prövning behöva göras i det fall vårdnadshavaren begär att få ta del av vad barnet berättat. Ytterligare information om föräldrars rätt till insyn i socialnämndens uppgifter om deras barn finns i riktlinjerna för barn- och ungdomsärenden.

Innan beslut fattas som rör barnet ska barnet få all viktig information på ett sätt som barnet förstår och kan tillgodogöra sig. Hur och när samt kort om innehållet ska dokumenteras i journalanteckning.

5.4 Umgänge

Umgänge med släkt och nätverk ska planeras utifrån en sammanvägd bedömning av vad som är bäst för barnet. I denna bedömning ingår barnets egna synpunkter som en viktig del. För långtidsplacerade barn kan det vara av stor vikt att hålla kontakten med syskon och andra nära släktingar.

I vårdplanen anges övergripande principer för hur barnet ska upprätthålla kontakten med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående under vårdtiden

(6 kap. 7 b § SoL). I genomförandeplanen ska det anges hur detta ska gå till och vem som ansvarar för att det sker. Den umgängesrätt som fastställts genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska då också beaktas.

Till andra närstående räknas framför allt syskon samt mor- och farföräldrar, men även andra personer kan vara viktiga för barnet att ha en fortsatt kontakt med. Om barnets föräldrar motsätter sig att barnet har umgänge med dessa personer bör socialsekreterare arbeta för att få föräldrarna att ändra inställning. I sista hand kan socialförvaltningen vända sig till tingsrätten för att få barnets rätt till umgänge med den närstående fastställd.

För vissa barn kan det vara viktigt att få ha en fortsatt kontakt även med personer utanför familjekretsen, till exempel med en tidigare kontaktfamilj. Hur ofta umgänget ska ske och under vilka former bör bestämmas i samråd med familjehemmet, vårdnadshavarna och barnet.

Umgänget ska vara till gagn för barnet och måste planeras utifrån barnets behov. Formerna för umgänget ska vara anpassade till barnets önskemål och dess behov av skydd och trygghet. Planeringen för umgänge ska också vara realistisk utifrån vårdnadshavarnas situation och förmåga.

Det är viktigt att socialsekreteraren för en kontinuerlig dialog med familjehemsföräldrarna om barnets umgänge med sina föräldrar och deras tankar om barnets reaktioner efter umgänge med vårdnadshavare och andra anhöriga. Det är i många fall en svår uppgift för familjehemsföräldrarna att stötta barnet utan att kränka hans eller hennes lojalitet med sina anhöriga.

Familjehemmet kan inte motsätta sig att barnet träffar sina föräldrar och det ingår i uppdraget att familjehemmet ska medverka till kontakt mellan föräldrar och barn. I särskilt svåra umgängessituationer måste socialförvaltningen hjälpa till, exempelvis genom att erbjuda umgänge i särskild umgänget lokal eller på annan neutral plats.

Överenskommelsen om umgänget dokumenteras och följs upp i genomförandeplanen.

Om socialförvaltningen och vårdnadshavarna har olika meningar om umgänget är det, vid vård enligt SoL, vårdnadshavarna som har bestämmanderätten. Vid vård enligt LVU kan socialnämnden besluta att med stöd av 14 § LVU reglera umgänget om så behövs med hänsyn till ändamålet med vården. Detta beslut kan överklagas. Var tredje månad övervägs om ett sådant beslut fortfarande behövs.

Möjligheten att begränsa umgänget vid LVU-vård gäller i förhållande både till förälder och till vårdnadshavare. Även umgänge med andra personer än föräldrar/vårdnadshavare kan begränsas, men då i enlighet med stöd av

socialnämndens allmänna befogenheter enligt 11 § 4 st LVU. Ett sådant beslut kan inte överklagas.

Om föräldrarna eller vårdnadshavarna själva inte tar initiativ till att träffa barnet kan aktiva insatser behövas så att barnets rätt till umgänge tillgodoses. Både praktisk och ekonomisk hjälp kan behövas. Föräldrarnas ekonomi får inte avgöra huruvida umgänget kan komma till stånd eller inte. Eftersom barnet har rätt till kontakt med sitt ursprung ska socialförvaltningen vid behov betala de faktiska kostnaderna för umgänget, som en del av vården och pröva detta inom familjehemsvårdens ram. Vårdnadshavarna ska inte tvingas söka ekonomiskt bistånd för detta ändamål.

5.5 Barnomsorg

Barn som vistas i familjehem har samma rätt till barnomsorg som alla andra barn i vistelsekommunen. Observera att familjehemsplacerade förskolebarn bör vara hemma med sina familjehemsföräldrar de första sex månaderna, jfr med adoptivbarn. Med barnomsorg avses förskoleverksamhet (förskola eller familjedaghem) och skolbarnsomsorg.

5.6 Skolgång

Alla barn har rätt att få utbildning. Skolplikten gäller från och med det höstterminen det år då barnet fyller sju år till och med vårterminen det år då barnet fyller sexton år.

De flesta familjehemsplacerade barn är folkbokförda i samma kommun som familjehemmet och har därmed rätt till utbildning på samma villkor som andra barn i den kommunen.

Om barnet inte är folkbokfört i familjehemmet har vistelsekommunen rätt att kräva ersättning från folkbokföringskommunen för skolkostnaderna. Att gå i förskoleklass och i gymnasium är frivilligt. När barnet fyllt fyra år har det rätt till allmän kostnadsfri förskola under 525 timmar per år.

Särskild uppmärksamhet måste ägnas åt de familjehemsplacerade barnens rätt till utbildning. Forskningen har visat att dessa barn ofta har haft låga förväntningar på sig och presterat långt under sin förmåga. Godkända slutbetyg i åk 9 är en av de viktigaste skyddsfaktorerna för barn.

I socialnämndens ansvar för de familjehemsplacerade barnens skolgång ingår att verka för att barnet får en lämplig utbildning (6 kap. 7 § SoL). Ansvaret slutar inte därför att barnet fullgjort sin skolplikt, utan barn som gått ut grundskolan ska vid behov ges möjlighet till kompletterande undervisning, lämplig yrkesutbildning eller till att skapa förutsättningar för barnet att få arbete eller fortsatt utbildning (3 kap. 7 § SoF).

Det är vårdnadshavaren som ska ansöka om eller samtycka till vilken skola som ska väljas. Vid vård enligt LVU kan dock socialnämnden besluta om skolgången i enlighet med sitt ansvar för att barnet får sina grundläggande rättigheter tillgodosedda (11 § LVU).

5.7 Barn med behov av särskilt stöd

Den kommun där barnet är folkbokfört ansvarar för att barnet får undervisning och särskilt stöd i undervisningen. Folkbokföringskommunen har därmed både kostnadsansvar och ansvar för att barnet får de insatser som krävs för att barnet ska kunna tillgodogöra sig undervisningen, t.ex. extra pedagogiskt stöd, utrustning eller handikappanpassning.

Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling har enligt skollagen rätt till individuellt behovsprövat stöd i form av plats i förskola eller fritidshem om inte behovet tillgodoses på annat sätt. Om barnet vistas i familjehem efter beslut om vård har placeringskommunen kostnadsansvar för detta behovsprövade stöd. Placeringskommunens ansvar upphör om ärendet överflyttas till annan kommun enligt 16 kap. 1 § SoL. Detta behovsprövade stöd ska särskiljas från alla barns rätt till vistelse i förskola eller fritidshem utifrån familjehemsföräldrarnas behov av tillsyn pga. arbete eller studier.

Beslut om stödåtgärder fattas av rektor, som är skyldig att se till att ett åtgärdsprogram utarbetas för eleven. Barnet och vårdnadshavaren har rätt att begära att ett åtgärdsprogram ska upprättas och de ska ges möjlighet att delta vid utarbetandet av det (5 kap. 1 § grundskoleförordningen).

Utöver det ansvar som följer av skollagen har placeringskommunen sitt ansvar enligt 16 kap. 2 § SoL för det placerade barnets vård. Detta ansvar innefattar bl.a. olika stödinsatser som har samband med det vårdbehov som är orsak till eller uppstår under placeringen. Placeringskommunen kan i särskilda fall vara ansvarig för extra insatser som kan behövas för att barnet ska kunna delta i barnomsorgen och för det personliga stöd som barnet av sociala eller psykologiska skäl behöver under vistelse i skolan.

Ett personligt stöd ges av en person som fått sitt uppdrag av socialnämnden i placeringskommunen. Uppdraget utformas i samråd med den förskola eller skola där uppdraget ska utföras, men det är placerande socialnämnd som bestämmer hur stödpersonen ska användas. Stödet ska formuleras utifrån vårdplanen och följas upp genom genomförandeplanen.

Begreppet personligt stöd ska inte förväxlas med sådana resurser som skolan bestämmer över, till exempel elevassistenter. En elevassistent arbetar med

utgångspunkt från skolans uppdrag att ge eleverna kunskaper och färdigheter samt att främja elevernas utveckling till ansvarsställande människor och samhällsmedlemmar. Skolan ska således i första hand ge pedagogiskt stöd, medan socialförvaltningen ansvarar för det sociala och psykologiska stödet.

Socialnämndens ansvar för placerade barn är avgränsat till särskilt stöd i form av insatser enligt 4 kap. 1 § samt 3 kap. 6 § och 5 kap. 1 § SoL. Åtgärder som faller utanför nämnda bestämmelser i socialtjänstlagen och som omfattas av skolans ansvar kan aldrig ses som en socialtjänstinsats.

Gränsdragningen däremellan kan dock vara svår och behöver vara föremål för samråd mellan de olika myndigheterna. Skiljelinjen gentemot det stöd som kan ges enligt LSS/LASS är tydligare, då personlig assistent enligt dessa lagar har det klart uttalade uppdraget att bistå en allvarligt funktionshindrad person med hygien, måltider, av- och påklädning, kommunikation med andra eller liknande grundläggande behov (9 a § LSS).

För privatplacerade barn gäller att den kommun som gav medgivande till familjehemmet (6 kap. 6 § SoL) aldrig kan krävas på ersättning för särskilt stöd i skolan. (se cirkulär från SKL 2006:18/1997:202).

6 Förändringar vid placering i familjehem

6.1 Ändringar av vårdplan och genomförandeplan

Barnets utveckling ska följas nära för att insatserna ska kunna anpassas efter barnets specifika behov. Om behoven och insatserna förändras ska vårdplanen och genomförandeplanen revideras så att den beskriver aktuellt innehåll i vården. Även villkoren för vårdens upphörande ska ses över regelbundet, så att t.ex. det som gäller krav på förändringar vad gäller förhållandena i hemmet motsvarar den aktuella situationen.

Om vårdplanen behöver förändras skrivs dokumentet om och vårdnadshavarna ges tillfälle att ta ställning till ändringarna, t.ex. om det visar sig att barnet behöver behandling som inte tidigare upptagits i vårdplanen.

Vid vård enligt SoL krävs samtycke från vårdnadshavarna till den förändrade vårdplanen vad gäller väsentliga ändringar av vården. Om samtycke inte lämnas måste det övervägas om vården ska upphöra eller om en ansökan ska göras om vård enligt LVU.

Vid vård enligt LVU ska vårdnadshavaren underrättas om viktiga förändringar av vårdplanen. Om den förändrade vårdplanen innefattar en omplacering av barnet måste socialnämnden fatta beslut om den fortsatta vården.

6.2 Omprövning av vård

Socialnämnden ska vid vård enligt 4 kap. 1 § SoL och vid vård enligt 2 § LVU minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs (6 kap. 8 § SoL resp. 13 § LVU). Genom lagändring from 2013-01-01 ska övervägandet även omfatta en beskrivning av hur vården ska utformas och inriktas framåt. Lagstiftarens avsikt är att tydliggöra behovet av långsiktiga lösningar för barn som placerats på grund av brister i omsorgen. Detta kan ske antingen genom en långsiktig placering i familjehem vilket då ska tydliggöras, eller ett aktivt arbete med barnets föräldrar/vårdnadshavare för att möjliggöra ett återvändande till dem.

Vid vård enligt 3 § LVU ska nämnden inom sex månader från verkställigheten pröva om vård med stöd av LVU ska upphöra (13 § LVU). Därefter prövas frågan fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

6.3 Vid större förändringar i ett familjehem

Vid större förändringar av förhållandena i ett familjehem under pågående vård ska en ny utredning av barnets situation göras, en ny familjehemsutredning göras och nytt beslut fattas om barnets fortsatta placering samt en ny vårdplan.

Förändringar det kan handla om är till exempel separation mellan familjehemsföräldrar, att en ny partner flyttar in i hemmet, dödsfall i familjen eller flyttning till annan ort.

Familjehemsföräldrar som separerar får inte själva bestämma hos vem av dem som det placerade barnet ska bo, utan socialnämnden måste göra en särskild utredning i frågan och fatta nytt placeringsbeslut grundat på en ny vårdplan.

6.4 Omplacering

Barnets vårdbehov kan förändras över tiden så att det behöver ytterligare insatser utöver den vård som vanligtvis ges i ett familjehem. I första hand bör då prövas om stödinsatser till barnet och/eller till familjehemmet räcker för att barnets behov ska tillgodoses. Om det visar sig att barnet ändå inte utvecklas tillräckligt väl eller om familjehemmet inte längre kan fullgöra sitt uppdrag kan en omplacering till en annan vårdform eller till ett annat familjehem behöva övervägas. Eftersom en separation från familjehemmet riskerar att bli ytterligare ett trauma för barnet bör en omplacering bara göras när inga andra möjligheter finns att lösa de problem som uppstått.

De förändrade förhållandena måste diskuteras med vårdnadshavarna. Barnets synpunkter ska inhämtas och dokumenteras. Det är den placerande nämnden som beslutar både om tillkommande insatser och om omplacering. Om barnet omplaceras ska det inte längre vara folkbokfört hos det tidigare familjehemmet utan hos vårdnadshavarna eller i det nya familjehemmet. Folkbokföringen bör

ändras så fort som möjligt.

Om socialnämnden finner att det familjehem som barnet vårdas i är olämpligt ska avtalet sägas upp och barnet flyttas därifrån. Om vårdnadshavarna inte vill att barnet ska flyttas till ett annat familjehem kan de, om barnet vårdas enligt SoL eller LSS, bestämma att barnet ska flytta hem. Om socialförvaltningen inte anser att det är till barnets bästa kan socialnämnden då behöva överväga om barnets förhållanden ger anledning till ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU eller en ansökan om vård enligt LVU.

Om barnet vårdas i familjehemmet med stöd av LVU är det socialnämnden som bestämmer var barnet ska vistas under vårdtiden (11 § LVU). Om barnet behöver omplaceras ska nämnden fatta ett nytt beslut om den nya placeringen. Beslutet kan överklagas av föräldrarna och av barnet själv om det fyllt femton år.

Om nämnden kommer fram till att en hemflyttning är till allvarlig skada för barnet, ska nämnden besluta om tillfälligt flyttningsförbud i avvaktan på länsrättens beslut (27 § LVU). Förvaltningsrättens beslut kan överklagas av föräldrarna och av barnet om det fyllt femton år.

Familjehemsföräldrar kan inte överklaga ett beslut om att barnet ska flyttas från familjehemmet.

6.5 Övervägande av vårdnadsöverflyttning

När barnet vistats i samma familjehem under tre år ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden (6 kap. 8 § SoL och 13 § LVU) till familjehemsföräldrarna. Syftet med överflyttning av vårdnaden är att skapa bättre möjligheter för kontinuitet och trygghet för barnet. För att bestämmelsen ska tillämpas krävs i allmänhet att barnet har fått en så stark bindning till sitt nya hem att barnet uppfattar det som sitt eget samt att en återförening av barn och biologiska föräldrar ter sig orealistisk.

Vid övervägandet ska socialförvaltningen noga väga skäl för och emot en vårdnadsöverflyttning. Särskilt ska beaktas hur umgänget med de biologiska föräldrarna sett ut och hur det fungerat. Ställningstagande ska utgå från vad som är bäst för barnet och ska motiveras och dokumenteras väl. Om initiativ till vårdnadsöverflyttning inte tas vid detta första tillfälle ska motiven utförligt dokumenteras så att underlag skapas för de fortsatta övervägandena som därefter sker varje halvår. Frågan om vårdnadsöverflyttning tas upp vid varje övervägande/omprövning av vården och kommenteras i det dokument som föreläggs nämnden. Prövningen behöver inte göras lika omfattande varje gång.

6.6 Vårdnadsöverflyttning

När tingsrättens dom om vårdnadsöverflyttning vunnit laga kraft är familjehemsföräldrarna inte längre familjehem utan särskilt förordnade vårdnadshavare. I och med att barnet fått nya vårdnadshavare har grunderna för vård enligt SoL eller LVU bortfallit. Beslut ska därför fattas om upphörande av vården och både barnets personakt och familjehemsakten avslutas.

Om de nya vårdnadshavarna ska få fortsatt ekonomisk ersättning betraktas de som uppdragstagare och utbetalning av ersättningar sköts genom kommunens system för utbetalning av löner. Inga löpande journalanteckningar ska göras. En uppföljning ska göras en gång per år.

När vården upphört har placeringskommunen inte längre rätt att uppbära ersättning för underhåll enligt 8 kap. 1 § SoL eller 20 § LSS. Föräldrarna ska underrättas om detta.

Enligt 6 kap. 11 § SoL ska särskilt förordnade vårdnadshavare erbjudas råd och stöd av den kommun som beslutat om familjehemsplaceringen om särskilt förordnade vårdnadshavare begär det. Den kommun som har beslutat om familjehemsplaceringen kan endast råd och stöd som insats till särskilt förordnade vårdnadshavare.

Om barnet eller familjehemmet bedöms vara i behov av behovsprövade insatser även efter byte av vårdnadshavare är det lämpligt att placeringskommunen, redan innan vårdnadsöverflyttningen är klar, medverkar till överläggningar med vistelsekommunen om hur det fortsatta stödet kan ges.

Efter en vårdnadsöverflyttning kan placeringskommunen fortsätta att ge skälig ersättning till de nya vårdnadshavarna (6 kap. 11 § SoL). Skälig ersättning till vårdnadshavaren motsvarar det arvode som tidigare utbetalats till familjen, förutsatt att kraven på arbetsinsats och tidsåtgång bedöms som oförändrade, samt ersättning för omkostnader i den mån barnets egna medel i form av barnbidrag, underhållsstöd, barnpension etc. inte är tillräckliga. Arvodet räknas upp varje år i enlighet med rekommendationer från SKL.

Omkostnadsersättningen ska schabloniseras och omfatta förutsägbara kostnader. Den framräknade schablonen för omkostnadsersättning ska reduceras med alla typer av ersättningar/bidrag som kan komma barnet till del.

Ett familjehemsarvode som varit förhöjt på grund av funktionshinder hos barnet, kan komma att reduceras om vårdbidrag beviljas för barnet. Den fortsatta ekonomiska ersättningen behandlas i skattehänseende m.m. som vanliga familjehemsersättningar.

Socialnämndens åtaganden regleras i ett avtal med de nya vårdnadshavarna. Avtalet utformas så att det åligger familjehemmet att anmäla om barnets eller familjehemmets förhållanden förändrats på någon väsentlig punkt. Uppföljning från socialförvaltningens sida sker en gång per år med vårdnadshavarna genom kontroll av att barnet är folkbokfört hos dem och att barnet går i den skola som uppgetts av vårdnadshavarna. Journalföring ska göras av det som framkommer.

Avtalet gäller tillsvidare och så länge vårdnadshavarna har barnet i sin vård, men upphör när barnet fyller 18 år eller vid den senare tidpunkt då barnet slutar gymnasieskolan, dock senast då han eller hon fyller 21 år.

Om inget avtal träffas mellan placeringskommunen och den nya vårdnadshavaren upphör placeringskommunens ansvar. Vårdnadshavaren kan då istället söka stöd från sin hemkommun i enlighet med 5 kap. 1 § SoL.

De särskilt förordnade vårdnadshavarna har inte någon försörjningsskyldighet gentemot barnet, utan den skyldigheten ligger kvar hos de biologiska föräldrarna, som ska fortsätta att betala underhåll för barnet. Underhållsbidraget utbetalas till de särskilt förordnade vårdnadshavarna. Det beräknas enligt bestämmelserna i föräldrabalken och kan fastställas i dom eller genom ett avtal mellan barnets föräldrar och de nya vårdnadshavarna.

Om föräldrarna betalar begränsat eller inget underhållsbidrag alls kan vårdnadshavarna ansöka om underhållsstöd från försäkringskassan. Underhållsstödet kan utbetalas i förhållande till båda föräldrarna. Om den ena eller båda föräldrarna är avlidna har barnet rätt till barnpension från försäkringskassan. Vårdnadshavaren ska ansöka om och uppbära sådan pension för barnets räkning. Barnet kan också ha rätt till andra pensionsförmåner, t.ex. från privata pensionsförsäkringar. Vårdnadshavaren får använda alla typer av pensioner i sin helhet till barnets behov.

Allmänt barnbidrag utbetalas till den särskilt förordnade vårdnadshavaren, som även har rätt att, i förekommande fall, uppbära föräldrapenning. Särskilt förordnad vårdnadshavare kan, till skillnad från familjehemsförälder, uppbära vårdbidrag för barnet (9 kap. 4 § Lag om allmän försökning, AFL).

Även efter en vårdnadsöverflyttning har barnet rätt till och behov av umgänge med föräldrar och andra närstående. Det är i första hand de nya vårdnadshavarna som ska se till att umgänget kommer till stånd och fungerar på ett tillfredsställande sätt. En överenskommelse om umgänge som träffats under placeringstiden kan fortsätta att gälla om parterna är överens om det. Om föräldrarna inte själva har möjlighet att bekosta t.ex. sina egna resor i samband med umgänge, kan de ansöka om ekonomiskt bistånd i sin hemkommun.

Om föräldrarna och de nya vårdnadshavarna inte kan komma överens om umgänget kan föräldrarna vända sig till tingsrätten för att få sin rätt till umgänge med barnet prövad. Om tingsrätten beslutar om umgängesstöd enligt 6 kap. 15 c § FB är det socialnämnden i barnets nya hemkommun som yttrar sig över och verkställer detta.

De kostnader för juridiskt biträde som de särskilt förordnade vårdnadshavarna kan få vid en familjerättslig tvist som initieras av föräldrarna ska i första hand täckas av rättsskyddet i vårdnadshavarnas hemförsäkring eller genom allmän rättshjälp. För kostnader som inte täcks av försäkring eller rättshjälp kan socialnämnden ge skäligen ersättning med stöd av bestämmelserna i 6 kap. 11 § SoL. Frågan regleras i avtalet med de nya vårdnadshavarna.

6.7 När barnet blir myndigt

När det placerade barnet fyller 18 år upphör tidigare beslut om vård enligt SoL formellt att gälla eftersom det grundat sig på vårdnadshavarens samtycke. Den unge vuxna behöver emellertid ofta bo kvar i familjehemmet, eftersom han eller hon i högre grad än andra är i behov av fortsatt psykosocialt stöd från vuxna. Nämnden har skyldighet att bistå fram till gymnasiestudierna är avslutade, dock längst till fyllda 21 år. Det är den unge vuxne själv som ansöker om bistånd i form av fortsatt placering i familjehemmet och som undertecknar den nya vårdplan som upprättas. Ett nytt biståndsbeslut fattas om eventuell fortsatt placering

Vård med stöd av 2 § LVU upphör när barnet fyller 18 år, men socialnämnden bör ändå fatta ett formellt beslut om vårdens upphörande. På samma gång som beslut fattas om att vården ska upphöra kan nämnden besluta att på ansökan av den unge vuxne bevilja bistånd enligt SoL i form av fortsatt vård i familjehemmet.

Tidsgränsen för den fortsatta placeringen bör sättas till den tidpunkt då barnet gått ut gymnasiet, dock längst till 21 års ålder, vilket motsvarar gränsen för föräldrars försörjningsansvar enligt föräldrabalken (7 kap. 1 § FB). Unga vuxna med speciella svårigheter, t.ex. funktionsnedsättning, kan behöva vara kvar i familjehemmet ytterligare något år för att hinna slutföra sin skolgång.

Vården i familjehemmet ska bedrivas i samråd med socialförvaltningen (6 kap. 4 § SoL).

Socialnämnden ansvarar för att den vård som ges är god. Liksom tidigare ska socialförvaltningen hålla sig väl förtrogen med förhållandena i familjehemmet och ge stöd både till den unge vuxne och till familjehemsföräldrarna genom personliga besök i familjehemmet och på annat lämpligt sätt (5 kap. 1 c § SoF).

Nämndens skyldighet att överväga vården var sju månader bortfaller när barnet fyllt 18 år. Den unge vuxne ska ges tillfälle att själv yttra sig i samband med uppföljningen och den unges synpunkter ska redovisas för nämnden. Vård- och genomförandeplanen ska omformuleras efter de nya behoven och fortsätta ligga till grund för uppföljningen av insatsen.

Socialnämnden är enligt 5 kap. 1 § SoL och allmänna råd från Socialstyrelsen (se 8 kap. SOSFS 2012:11) skyldig att tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det egna hemmet upphör enligt ett tillägg som infördes i SoL den 1 april 2008. Detta kan innebära insatser i form av fortsatt familjehemsplacering, stödboende, särskilt stöd för att klara av gymnasiet eller för att hitta bostad och arbete.

En ung vuxen kan behöva fortsatt stöd av socialförvaltningen efter avslutad placering. Den placerande kommunen och vistelsekommunen kan behöva samråda om behov och ansvar för detta stöd. Om den unge vuxne inte vill ta emot insatser och ha fortsatt kontakt är det ändå lämpligt att avtala om en uppföljande kontakt en tid efter placeringen har upphört.

7 Dokumentation

De grundläggande principerna för dokumentation om vården i familjehem framgår av Socialstyrelsens riktlinjer Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.

Alla anteckningar och beslut i ärendet ska dokumenteras löpande. Det som gäller barnet och dess vård dokumenteras i barnets akt, det som gäller familjehemmet förs i familjehemsakten och det som rör en förälder förs i dens personakt.

7.1 Sekretess

Familjehem omfattas samma sekretess som socialtjänsten såtillvida att uppgifter om deras egna personliga förhållanden inte kan lämnas ut utan deras medgivande eller menprövning.

Familjehemsföräldrarna själva är däremot inte bundna av sekretesslagens bestämmelser och inte heller av någon annan lagreglerad tystnadsplikt. De kan därför, som alla andra föräldrar, lämna de uppgifter om barnet som behövs vid kontakter med exempelvis skola och barnomsorg.

När familjehemmet får sitt uppdrag ska nämnden erinra det om att handskas försiktigt med uppgifterna om barnet och dess anhöriga. Socialnämnden får lämna familjehemmet den information som behövs för att vården ska kunna genomföras (10 kap. 2 § OSL).

7.2 Barnets akt

Till barnets akt hör utredning enligt 11 kap. 1 och 2 §§ SoL samt familjehemsutredning, beslut om vård, journalanteckningar om hur vården fortlöper, vård- och genomförandeplaner, överväganden, omprövningsbeslut, beslut angående umgänge m.m.

Barnet ska informeras om sin rätt att ta del av handlingar som rör honom eller henne.

Handlingar som gäller placerade barn är undantagna från bestämmelserna om gallring i socialtjänstlagen (12 kap. 4 § SoL). Syftet med bestämmelsen är att barnet senare i livet ska kunna ta del av uppgifter om sin barndom och uppväxt, varför det blivit placerat och hur förhållandena varit under placeringen. För att detta ska vara möjligt behöver allmänna uppgifter om familjehemmet finnas i barnets personakt.

7.3 Familjehemets akt

Personakt för familjehem läggs upp så snart utredning inletts och oavsett om familjen kommer att anlitas eller inte. Akten läggs upp på betalningsmottagaren. I familjehemsakten förvaras all dokumentation som rör familjehemmet och dess medlemmar, men inte om andra familjehemsplacerade barn.

Om familjehemsutredningen avbryts eller om utredningen inte leder till placering ska redogörelse för orsaken dokumenteras i familjehemsakten. Avtalet med familjehemmet om de villkor som ska gälla för uppdraget förvaras i familjehemsakten, liksom planer och ekonomiska överenskommelser som upprättas efter hand. I familjehemsakten dokumenteras också viktiga personliga uppgifter om familjehemmet som inte direkt berör vården av barnet.

Utredningar och beslut med anledning av anmälan mot familjehem dokumenteras och förvaras i familjehemets personakt. Barnet har om det bedöms lämpligt rätt att ta del av handlingar i familjehemets akt när det gäller uppgifter som rör barnet. Om uppgifter framkommit som påverkar barnets förhållandens ska resultatet av utredningen och beslut delges vårdnadshavaren. Kopia av utredningen förvaras då även i barnets personakt.

Handlingar om familjehem hanteras i enlighet med bestämmelserna i 26 kap. 1 § OSL. Uppgifter om familjehemets personliga förhållanden får således inte lämnas ut utan deras medgivande, vilket t.ex. innebär att barnets föräldrar inte har rätt att få veta vilken ersättning som utgår till familjehemmet.

Familjehemsakter gallras efter fem år efter senast anteckningen. Om registerledaren (betalningsmottagaren) är född den 5:e, 15:e eller 25:e i månaden ska akten sparas för forskningsändamål. Vid avslutning av ett

familjehemsärende är det viktigt att gå igenom familjehemsakten och se till att där inte finns några handlingar som även bör förvaras i barnets akt.

7.4 Anmälningar enligt Lex Sarah

Anställda och uppdragstagare är skyldiga att rapportera missförhållanden och risker för missförhållanden till ansvarig chef, enligt Lex Sarah. Med missförhållanden avses både utförda handlingar och handlingar som någon av försummelse eller annat skäl har försummat att utföra och som innebär eller har inneburit ett hot eller har medfört konsekvenser för enskildas liv, säkerhet, fysiska eller psykiska hälsa. Familjehemsföräldrar omfattas inte av rapporteringsskyldigheten, eftersom det inte är en verksamhet som bedrivs yrkesmässigt.¹

7.5 Statistik

En förteckning måste föras över de barn som enligt socialnämndens beslut eller medgivande vistas i familjehem eller annat enskilt hem. Förteckningen görs på formulär som Socialstyrelsen fastställer. En kopia av förteckningen inges till socialstyrelsen senast den 31 januari (7 kap. 1 § Sof).

För regler kring egenkontroll m.m. se 3 kap. SOSFS 2012:11.

8 Ekonomi

8.1 Ekonomiska ersättningar till familjehem

Ersättning av arvode och omkostnadsersättning utgår i enlighet med SKL:s cirkulär gällande ersättningar och villkor vid familjehemsvård av barn, unga och vuxna, vårdnadsöverflyttningar med mera. Förutsättningarna för olika sociala förmåner framgår också av cirkuläret.

8.2 Barnets ekonomi

Det förekommer att familjehemsföräldrar, eller de särskilt förordnade vårdnadshavarna, vill spara pengar för barnets räkning. Detta är likställt med att ge barnet en penninggåva.

Ett barns vårdnadshavare, ansvarar för att barnets pengar förvaltas och används på ett sätt som är till nytta för barnet. Detta gäller oavsett hur barnet fått dessa pengar. En förälder som är vårdnadshavare kan således komma över och använda barnets tillgångar. Föräldrar som inte är vårdnadshavare kan inte få tillgång till barnets pengar.

¹ Riktlinje för rapportering, utredning och anmälan enligt Lex Sarah, antagen av socialnämnden 2015-03-25, § 1028

De familjehemsföräldrar som vill spara för barnets räkning bör lämpligen spara i eget namn. Pengarna kan sedan ges som gåva när barnet blir myndigt eller senare.

Den som vill spara för barnets räkning i barnets namn, men samtidigt vill spärra pengarna, ska anmäla till överförmyndaren att förvaltningen av egendomen ska stå under överförmyndarens kontroll. En sådan skriftlig begäran ska göras redan innan sparandet börjat eller gåvan skänkts. Begäran kan inte göras i efterhand.

Om barnet avlider kommer barnets tillgångar att tillfalla barnets dödsbo.

8.3 Barnets pensionsförmåner

Barn har rätt till barnpension från Försäkringskassan om den ena eller båda föräldrarna är avlidna. Barnet kan också ha pension från annat håll, t.ex. privat pensionsförsäkring.

Socialnämnden har inte rätt att uppbära barnets pensionsförmåner. Nämnden kan inte heller kräva att den efterlevande föräldern ska betala mer än vad kommunen enligt lag har rätt att kräva.

8.4 Arv och testamente

Familjehemsplaceringar och överflyttning av vårdnaden ändrar inte på arvsordningen. Barnet ärver sina biologiska föräldrar, oavsett om dessa är vårdnadshavare för barnet eller inte. Barnet ärver även övriga anhöriga på samma sätt som barn som växer upp med sina föräldrar.

Om familjehemsföräldrar eller särskilt förordnade vårdnadshavare vill att barnet ska ärva dem måste de upprätta testamente till förmån för barnet.

8.5 Föräldrars ersättningsskyldighet till kommunen

Föräldrar är försörjningsskyldiga för sitt barn även när barnet är placerat utanför det egna hemmet, oavsett om vården ges med stöd av SoL, LVU eller LSS. Försörjningsskyldigheten fullförs då genom att föräldrarna i skäligen utsträckning bidra till kommunens kostnader för barnets vård (8 kap. 1 § 2 st SoL, 20 § LSS). Summan som varje förälder ska betala motsvarar högst aktuellt underhållsstöd (6 kap. 2-4 §§ SoF).

Sedan beräkningsunderlag och förslag till ersättning kommunicerats med respektive förälder, ska ersättningen fastställas av socialnämnden. Nämndens beslut om detta kan inte överklagas.

Om en förälder inte betalar den fastställda ersättningen kan kommunen väcka talan hos länsrätten inom tre år från det kommunens kostnad uppkom (9 kap. 3 § SoL).

Ersättningsbeloppet ska omräknas varje år.